

زیج مدینی

محمد بن علی بن مالک بن ابی نصر التھاقی

تألیف ۵۱۱ ہجری قمری

تصحیح

مائدہ حسین زادہ

محمد باقری

- سرشناسه : حقایق، محمد بن علی، قرن ۵ ق.
- عنوان و نام پدیدآور : ربیع یمنی / محمد بن علی بن مالک بن ابونصر الحقایق؛ تصحیح مائده حسین زاده، محمد باقری.
- مشخصات نشر : تهران: مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب، ۱۴۰۰.
- مشخصات ظاهری : سی و دو، ۳۲۰، ۹ ص. جدول.
- فروست : میراث مکتوب؛ ۳۶۴. علوم و فنون؛ ۲۸.
- شابک : 978-600-203-228-7
- وضعیت فهرست نویسی: فیپا
- موضوع : جدول های نجومی - متون قدیمی تا قرن ۱۴.
- موضوع : Ephemerides-Early works to 20th century
- موضوع : گاهشماری اسلامی - متون قدیمی تا قرن ۱۴
- موضوع : Islamic chronology -Early works to 20th century
- شناسه افزوده : حسین زاده، مائده، ۱۳۷۲ - ، مصحح
- شناسه افزوده : باقری، محمد، ۱۳۲۹ - ، مصحح
- شناسه افزوده : مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب
- رده بندی کنگره : QB ۱۱
- رده بندی دیویی : ۵۲۰
- شماره کتابشناسی ملی : ۷۶۳۶۰۷۹
- وضعیت رکورد : فیپا

زیج یمینی

تألیف: محمد بن علی بن مالک بن ابی نصر الحقایقی (تألیف ۵۱۱ هجری قمری)

تصحیح: مائده حسین زاده - محمد باقری

مدیر تولید: محمد باهر

ناشر: میراث مکتوب

بازار مکاری

کتابخانه آکادمی علوم هجارسران

مدیر فنی و امور چاپ: حسین ساموگود

صفحه‌آرا: زینب کریمیان

چاپ اول: ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

بها با جلد شومیز: ۷۲۰۰۰ تومان

بها با جلد سخت: ۹۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۲۰۳ - ۲۲۸ - ۷

چاپ (دیجیتال): میراث

شماره فروش:

همه حقوق متعلق به ناشر و محفوظ است
نشر الکترونیکی اثر بدون کسب اجازه کتبی از ناشر ممنوع است

نشانی ناشر: تهران، ش. پ: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۰۶۲۵۸، دورنگار: ۶۶۴۹۰۶۱۲

E-mail: toolid@MirasMaktoob.ir

http://www.MirasMaktoob.ir

فهرست مطالب

یادداشت مصححان پانزده

مقدمه ۱

نوع اول: اندر دانستن تواریخ و عمل‌هایی کی اندر آن افتد ۱۳

باب اول: اندر دانستن اوقات تواریخ و شناختن مدت میان دو تاریخ ۱۵

باب دوم: اندر دانستن تواریخ هجری معروفة به عرب و روز کردن تاریخ و

شناختن اول سال و ماه‌های آن و بیرون آوردن دیگر تاریخ‌ها از وی ۱۹

فصل اول: اندر دانستن ابتداء تاریخ و ایام سال و ماه‌های وی ۱۹

فصل دوم: اندر روز گردانیدن تاریخ ۲۰

فصل سوم: اندر بیرون آوردن سر سال و سر ماه‌های این تاریخ ۲۱

فصل چهارم: اندر بیرون آوردن تاریخ روم و فرس و یمینی ازین

تاریخ ۲۲

فصل پنجم: اندر شناختن روزهای معظم کی درین تواریخ افتد ۲۳

باب سوم: اندر دانستن تاریخ ذوالقرنین کی معروفست به روم و روز

گردانیدن تاریخ و شناختن سر سال و ماه‌های آن و بیرون آوردن دیگر

تاریخ‌ها از وی ۲۷

فصل اول: اندر دانستن ابتداء تاریخ و ایام سال و ماه‌های وی ۲۷

فصل دوم: اندر روز گردانیدن این تاریخ ۲۸

فصل سوم: اندر بیرون آوردن سر سال و سر ماه‌های این تاریخ ۲۸

فصل چهارم: اندر بیرون آوردن تاریخ عرب و فرس و یمنی ازین تاریخ.....	۳۰
فصل پنجم: اندر دانستن اوقات مشاهیر سال.....	۳۱
باب چهارم: اندر دانستن تاریخ یزدگرد کی معروفست به فرس و روزگردانیدن تاریخ و شناختن اول سال و ماههای آن و بیرون آوردن دیگر تاریخها از وی.....	۳۳
فصل اول: اندر دانستن ابتداء تاریخ و ایام سال و ماهها [ی] آن.....	۳۳
فصل دوم: اندر روزگردانیدن تاریخ.....	۳۴
فصل سوم: اندر بیرون آوردن سر سال و سر ماههای این تاریخ.....	۳۴
فصل چهارم: اندر بیرون آوردن تاریخ عرب و روم و یمنی ازین تاریخ.....	۳۵
فصل پنجم: اندر دانستن جشنها و عیدها کی در ماههای این تاریخ افتند.....	۳۶
باب پنجم: اندر دانستن تاریخ یمنی و بیرون آوردن سر سال و سر ماهها [ی] آن و بیرون آوردن دیگر تاریخها از وی.....	۳۹
فصل اول: اندر دانستن ابتداء تاریخ و ایام سال و ماههای آن.....	۳۹
فصل دوم: اندر بیرون آوردن سر سال و سر ماههای این تاریخ به جدول.....	۴۰
فصل سوم: اندر بیرون آوردن تاریخ روم و عرب و فرس ازین تاریخ.....	۴۲
فصل چهارم: اندر دانستن تاریخ امراء آل ناصرالدین و مدت ملک ایشان و فتحهای بزرگ نامدار کی درین دولت بودست تا اول تاریخ یمنی، ایزد تعالی تا قیامت پاینده دارد و فتحهای متواتر.....	۴۳
باب ششم: اندر دانستن تاریخ عالم و بیرون آوردن سر سال و سر ماههای وی از تاریخ یمنی.....	۴۷
فصل اول: اندر دانستن ابتداء تاریخ و ایام سال و ماهها [ی] وی.....	۴۷
فصل دوم: اندر دانستن تاریخ عالم از تاریخ یمنی.....	۴۸
فصل سوم: اندر دانستن آن روز کی آفتاب به حمل آید و سال عالم نو شود از تاریخ یمنی.....	۴۹
فصل چهارم: اندر بیرون آوردن اول سال این تاریخ و ماههای آن.....	۵۱

باب هفتم: اندر دانستن تاریخ جهودان و هندوان و بیرون آوردن سر سال و ماه‌ها و شناخت کیفیت سال ۵۳

فصل اول: اندر دانستن ابتداء تاریخ جهودان و ایام سال و ماه‌های وی ۵۳

فصل دوم: اندر دانستن دوری تشری از شب یکشنبه ۵۴

فصل سوم: اندر دانستن کیفیت سال‌ها و اول تشری ۵۶

فصل چهارم: اندر ایام مشاهیر کی اندرین تاریخ افتد ۵۷

فصل پنجم: اندر دانستن تاریخ هندوان ۵۷

نوع دوم: اندر دانستن حرکات ستارگان ۵۹

باب اول: اندر دانستن طول سال شمسی و بیرون [آوردن] مسیر اوساط یک روزه ستارگان ۶۱

باب دوم: اندر دانستن موضع ابعاد آفتاب از مرکز زمین و از آن دیگر ستارگان و جوزهرات ایشان و مقدار حرکت آن ۶۷

باب سوم: اندر بیرون آوردن حرکت اوساط ستارگان و نقل کردن از غزنین به دیگر شهرها و درست کردن حرکات و تاریخ [به] تعدیل الزمان ۷۱

فصل اول: اندر بیرون آوردن حرکت اوساط ستارگان ۷۱

فصل دوم: اندر نقل کردن حرکت اوساط کواکب از غزنین به دیگر

شهرها ۷۳

فصل سوم: اندر درست کردن حرکات به تعدیل الزمان و نقل کردن ایام

مختلف به ایام وسطی و یا ایام وسطی به ایام مختلف ۷۵

باب چهارم: اندر تقویم آفتاب و ماه و عقده شمالی و ستارگان سیاره و فضل

مابین جدول‌ها ۷۹

باب پنجم: اندر دانستن اختلاف حرکت اوساط نیرین و تقطیع کردن نصف قطر

فلک تدویر ایشان ۱۱۳

باب ششم: اندر دانستن رجعت و استقامت ستارگان متحیره ۱۱۷

باب هفتم: اندر دانستن حالات ستارگان اندر فلک اوج و تدویر و یاد کردن

بعضی از القاب این نوع ۱۲۳

یادداشت مصححان

زیج‌ها دسته مهمی از آثار ریاضی دوره اسلامی را تشکیل می‌دهند. واژه "زیج" معرب "زیگ" فارسی میانه است که در فارسی امروزی به صورت "زه" به معنی تار نخی یا فلزی کشیده شده، باقی مانده است. چون جدول‌های حاوی داده‌های عددی در رساله‌های نجومی شبیه تارهای متوازی منسوجات بود، به این جدول‌ها زیج گفته شد و رفته‌رفته کتابچه‌های نجومی شامل این جدول‌ها که حاوی توضیحاتی درباره کاربرد آن‌ها هم بود زیج خوانده شد. همین واژه ضمن ترجمه متن‌های نجومی عربی به لاتینی به صورت zich یا ezich (برگرفته از الزیج) درآمد. در دوره ساسانیان اثری نجومی به نام زیج شهریار تألیف شد که در آغاز دوره اسلامی (با نام زیج شاه) به عربی ترجمه شد. این زیج اکنون در دست نیست و تنها مطالبی که بیرونی و دیگران از آن نقل کرده‌اند باقی مانده است.

در تمدن اسلامی (بازه زمانی سده‌های سوم تا یازدهم هجری و پهنه جغرافیایی جنوب اسپانیا تا شمال آفریقا، سرزمین‌های عربی، آسیای صغیر، ایران، هند، آسیای میانه و غرب چین) حدود ۲۰۰ زیج عربی و فارسی تدوین شد که نیمی از آن‌ها به جا مانده است.^۱

۱. برای اطلاع بیشتر بنگرید به: پژوهشی در زیج‌های دوره اسلامی، ادوارد استوارت کندی، ترجمه محمد باقری، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۷۴؛ «تکمله‌ای بر پژوهشی در زیج‌های دوره اسلامی» فرید قاسملو، تاریخ علم، سال ۱، شماره ۱، پاییز ۱۳۸۲، ص ۵۳-۷۴؛ مدخل «زیج» در دانشنامه جهان اسلام، جلد ۲۲، ۱۳۹۶، ص ۲۸-۴۴؛ «زیج»، سجاد نیک‌فهم خوب‌روان، در تاریخ جامع ایران، ج ۱۳، مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، تهران، ۱۳۹۳، ص ۵۲۹-۶۰۲.